

Ярослава ДРОБЧАК,
старший викладач кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) drobchak. ya@gmail.com

ТВОРЧА РОБОТА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті акцентується увага на підготовці майбутнього учителя до побудови уроку з трудового навчання як цілісного творчого процесу; розглядається проблема творчої роботи учнів на уроках трудового навчання.

Ключові слова: творча робота, творчі задачі, творчий потенціал, творча особистість, трудова діяльність, технології, освіта.

Лит. 10.

Yaroslava DROBCHAK,
Senior lecturer, Department of Pedagogical Science and Methodology of Basic
Education, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) drobchak. ya@gmail.com

THE CREATIVE WORK OF THE FUTURE TEACHERS DURING THE CRAFT LESSONS AT THE PRIMARY CLASSES

The paper deals with the future teacher training, particularly, stressing on integral creative approach to the structure of the craft lesson. The question of the pupil creative work during the classes is enlightened.

Key words: creative work, creative tasks, creative potential, creative personality, craft, technology, education.

Rif. 10.

Ярослава ДРОБЧАК,
старший преподаватель кафедры педагогики и методики начального образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина Дрогобыч) drobchak. ya@gmail.com

ТВОРЧЕСКАЯ РОБОТА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

В статье акцентируется внимание на вопросах подготовки будущего учителя к построению урока трудового обучения как целостного творческого процесса; рассматривается проблема творческой работы школьников на уроках трудового обучения проблеме.

Ключевые слова: творческая работа, творческие задачи, творческий, творческий потенциал, творческая личность, трудовая деятельность, технологи, просвещение.

Лит. 10.

Постановка проблеми. У контексті змін цілей та завдань початкової освіти особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутнього вчителя до творчої роботи на уроках трудового навчання. Недостатня теоретична розробленість цього питання, відсутність системних методичних рекомендацій, зумовила нас проаналізувати та роз-

крити теоретичну та практичну підготовку майбутніх вчителів до побудови уроку як цілісного творчого процесу.

Аналіз досліджень. У психолого-педагогічній літературі визначенню суті понять «творча робота», «творча діяльність», «творчі здібності», приділено і приділяється чимало уваги, про що свідчить широкий арсенал літературних джерел. У педагогіці творчість трактується як продуктивна людська діяльність, здатність породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення, а творчі здібності – як здатність та уміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях; скерованість на відкриття нового, здатність глибокого усвідомлення свого досвіду [6].

Творча активність учнів початкових класів на уроках трудового навчання, є найвагомішою рисою, яка властива творчій особистості. Вона включає у себе: глибокі знання, творчі здібності, наполегливість, допитливість, інтерес тощо. Розглянувши суть процесу творчої діяльності у трактуванні психологів, перейдемо до питання, якого характеру трудову діяльність слід відносити до творчості. Під творчістю розуміють цілеспрямовану діяльність людини, яка завершується створенням чогось нового з метою удосконалення знарядь праці, технологічних процесів, планування праці, конструкції виробів тощо, яке має суспільну цінність. На думку таких науковців, як І. Веремійчик, О. Митник, О. Жорник, Т. Довги, О.Хохліни, В. Паламарчук, С. Рудаківської, В. Хорунжого, О. Шарко та ін., творча діяльність дітей характеризується тими самими закономірностями, що й творча діяльність дорослих людей, а саме: 1) все, що створюється дітьми, незалежно від суспільного значення наслідків праці, є результатом копіткої напруженої діяльності; 2) творча діяльність дітей наближається до творчої діяльності дорослих і за значенням у процесі її основних психічних компонентів; 3) творча діяльність дітей характеризується тими самими станами, що й творча діяльність дорослих [1, 2, 5, 6, 8, 9, 10]. Але, поряд з цим, вивчення наслідків творчої праці учнів показує, що і творча діяльність дітей на уроках трудового навчання має ряд особливостей, зокрема:

- за невеликим винятком вони створюють нові продукти, що не мають суспільного значення, тобто створюють нове для себе, тим часом як суспільству не нове вже відомо;
- навчальний характер дитячої творчості висуває на перший план не результати творчої діяльності, а підготовку до неї в майбутньому у виробничих умовах.

З приведених особливостей дитячої творчої діяльності, творчої роботи видно, що вона можлива лише при систематичному і цілеспрямованому педагогічному керівництві майбутнього вчителя, а щоб вони досягли мети, потрібні певні умови. Відоме положення про те, що формування всіх якостей та властивостей особистості відбувається в процесі діяльності, в однаковій мірі стосується і розвитку творчих сил та здібностей школяра на уроках трудового навчання.

Мета статті – проаналізувати підходи до тлумачення поняття «творчість», наповнити його зміст результатом сучасних досліджень та тенденцій; розкрити методику трансформації репродуктивних навчальних завдань з трудового навчання у пізнавально-творчі.

Виклад основного матеріалу. Творчі здібності молодших школярів ми розглядаємо як сукупність властивостей і якостей особистості, які дозволяють здійснювати пошук, використовуючи при цьому нестандартні засоби, здогадку розв'язувати інтелектуальні проблеми з установкою на відкриття нового, невідомого для себе. До того ж, здібності до творчості – універсальна здібність особистості. Універсальність її полягає в тому, що

сформовані її компоненти в будь-якому виді творчості, наприклад, художньому, ігровому тощо, можуть проявлятися й здобувати свій подальший розвиток в інших видах творчої діяльності [7].

Ефективність роботи щодо розвитку молодших школярів творчих здібностей залежить від дотримання ряду умов. Передусім завдання, які пропонуються школярам, повинні бути спрямовані не лише на відпрацювання правила або алгоритму, а містити і такі компоненти, які вимагають здогадки, нестандартного підходу, творчого мислення тощо. З цією метою бажано запропонувати учням завдання, котрі мають декілька рівноцінних і загальноприйнятих вирішень. Виконуючи такі завдання, дитина має можливість переконатися, що їх розв'язання в ряді випадків може мати кілька варіантів. Отже, виконання такого роду завдань дозволить знайти творчий підхід, самостійно прийняти рішення у використанні того, або іншого прийому чи засобу тощо, тобто у школярів поступово виробляється творчий стиль діяльності, здійснюється розвиток уваги, здатність втілювати свої задуми в реальність.

Навчально-трудоий процес слід насичувати такою творчою діяльністю, яка б сприяла повному задоволенню і розвитку пізнавальних можливостей молодших школярів, надавала їм максимальну свободу для творчого успіху. Успіх викликає позитивне ставлення до творчої діяльності, сприяє набуттю певного життєвого досвіду, навичок самостійної діяльності і поведінки, більш чіткого усвідомлення загальної і часткової цілі. Внаслідок цього з'являється свідоме прагнення до самоосвіти, самовдосконалення, самоаналізу, набуття відповідних вмінь і навичок щодо творчого розв'язання проблем, не зупинитися на півдорозі, тобто поступово здійснюється становлення тих властивостей і якостей, які є складовими творчих здібностей особистості. Для більш раціонального здійснення роботи щодо розвитку творчого потенціалу особистості слід спиратися на досягнення сучасної психологічної науки. Зокрема, розвиток творчої особистості можливий лише за умови, коли буде забезпечена «психолізація» всього навчально-виховного процесу, тобто коли вчитель створить умови для реалізації творчого потенціалу кожної особистості [8].

Ефективність роботи на уроках трудового навчання щодо розвитку творчої особистості значно підвищується при дотриманні таких психолого-педагогічних умов: коли вчителем створюється емоційна, доброзичлива атмосфера у процесі виконання учнями будь-яких творчих завдань; коли організація діяльності учнів з розв'язання творчих завдань здійснюється з опорою на їхні інтереси, потреби, потенційні можливості, здібності тощо; коли вирішення творчих завдань пробуджує в кожного школяра дослідницьку активність, поглиблює інтерес до творчої діяльності, спонукає до успішних дій та досягнення поставленої мети .

Важливим показником, який свідчить про те, що учень виявляє творче ставлення до виконання завдань, є наявність усвідомленого спонукання до творчості, потяг суб'єкта до оволодіння знаннями, вміннями і навичками, які сприяють здійсненню творчого пошуку. Під усвідомленістю ми розуміємо поняття особистістю значущості творчості у процесі життєдіяльності, наявність потреби займатися творчою діяльністю [3]. Наступним показником, який показує, що особистості притаманне творче ставлення до виконання будь-якого завдання, є її спрямованість, адже вона, як доведено в ряді досліджень, детермінує поведінку учнів, є мотиваційним ядром особистості. Тому, саме визначення даного показника дозволить виявити, наскільки глибинною є ступінь даної спрямованості. І нарешті, ще один показник – емоційна забарвленість процесу творчого пошуку при розв'язанні різних творчих проблем, наявність позитивних емоцій при досягненні

кінцевої мети, відчуття впевненості в собі, у своїх можливостях і здатність знайти вихід з проблемних ситуацій.

Головними факторами, які визначають цілеспрямоване керування майбутнього вчителя процесом розвитку творчої особистості є передусім наявність досить стійкого інтересу саме до творчості. Тому дуже важливо мати уявлення щодо спрямованості інтересів молодших школярів, ступеня їх стійкості.

Формування в дітей глибоких і стійких інтересів до творчої діяльності є однією з основних передумов не лише становлення, а й розвитку творчої особистості. Причому, успішна діяльність, яка пов'язана з інтересом, створює зону підвищеної сенситивності для всіх впливів, які сприяють розвитку творчої особистості, тобто інтерес завжди викликає позитивне ставлення до відповідної галузі пізнання і тим самим створює передумови для оволодіння предметом інтересу, причому, спочатку виникає ситуативний, епізодичний інтерес, який при створенні умов завжди перетворюється в стійкий інтерес до певної сфери трудової діяльності.

Критеріями при визначенні дієвості інтересу до творчої діяльності є:

- усвідомлення предмету інтересу, яке детермінує поведінку індивіда;
- чітко виражена потреба в занятті саме даною діяльністю;
- емоційна зацікавленість у процесі творчого розв'язання проблем [2].

Іншою важливою складовою, яка сприяє розвитку творчої особистості, на нашу думку, є наявність мотивації щодо досягнення успіху у процесі творчого розв'язання трудових завдань. Саме мотивація досягнень є однією з важливих складових, від яких залежить ефективність поведінки індивіда. Таким чином, при підготовці молодших школярів до творчої діяльності на уроках трудового навчання, значну увагу майбутньому вчителю слід зосередити на розвитку усвідомленого спонукання їх помислів та дії до творчості, потягів та бажань оволодіти вміннями та знаннями, які визначають творчий пошук, нестандартне мислення, оригінальність тощо.

Працюючи над поставленим завданням, учні повинні відкривати для себе щось якісно нове, досі їм невідоме, таке, що не зустрічалося в їхній практиці. Майбутній вчитель повинен навчитися формулювати завдання так, щоб вони містили елемент новизни, були посильними і доступними для сприйняття учнями. Зокрема, навчальна новизна поставленого завдання є важливим і суттєвим стимулом діяльності. Без глибокого інтересу до об'єкта праці неможлива творча діяльність індивіда. Саме інтерес виступає важливим мотиваційним стимулом навчально-трудої діяльності учнів, особливо під час виконання ними практичних завдань [10]. Важливо також для майбутнього вчителя навчитися добирати такі завдання, які неможливо було б виконати, не застосовуючи знання як основу технологій. Оскільки за такого підходу робота зводиться до виконання репродуктивних вправ, що не забезпечує належного рівня розвитку творчого мислення, простору для фантазії, прояву ерудиції, вмінь, навичок.

Розглянуті умови слід взяти за основу під час складання вчителем різнорівневих карток-завдань для вирішення навчально-дидактичних проблем трудового навчання. Завдання з технічним змістом, які найчастіше використовують на уроках трудового навчання, поділяють на такі основні типи: графічні (на читання зображення, на складання зображення, на доопрацювання зображення); технологічні (на вибір раціональної технології виготовлення виробу, на поліпшення технологічного процесу, на пояснення технологічного процесу, на вибір заготовки; на вибір раціонального способу підготовки заготовки, на вибір інструментів та пристроїв; на контроль технологічного процесу); конструкторські (на розробку конструкції, на вдосконалення конструкції, на пояснення

конструкції, на внесення змін у конструкцію, на доконструювання); розрахункові (на визначення розмірів, на знаходження параметрів технологічних процесів); контрольньо-тренувальні (на знання термінології, на знання будови технічних об'єктів, на перевірку засвоєння учнями основ програмового матеріалу, на знання призначення інструментів та пристроїв).

Такий перелік різноманітних за змістом, структурою, методами розв'язування задач створює ряд труднощів під час складання різнорівневих завдань, основою яких є вибір ступеня складності відповідних запропонованих рівнів та віднесення конкретних задач до того чи іншого рівня. Усунути труднощі, що виникли, може допомогти класифікація задач за елементами структурно-компонентного складу.

Таблиця 1.

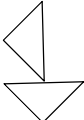

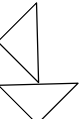
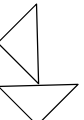
№	Вихідні дані	Метод, спосіб розв'язку	Кінцевий результат	Тип завдань
1.	Y	Y	Y	Тренувальні
2.	Y	Y	?	Репродуктивні
3.	Y	?	Y	Пізнавальні
4.	?	?	Y	Творчі

Де Y- відомі дані

Наведемо приклад перетворення завдань тренувального (репродуктивного) змісту у завдання пізнавального, творчого характеру

Тема. Аплікація з паперу (2 клас). Предметна аплікація «Вітрильник».

Таблиця.2.

№	Вихідні дані	Метод, спосіб розв'язування	Кінцевий результат	Тип завдань
1.				Тренувальні
2.			?	Репродуктивні
33.		?		Пізнавальні
44.	?	?		Творчі

Тренувальні завдання. Квадратний аркуш паперу розрізати на два трикутники і виготовити з них аплікацію вітрильника.

Репродуктивні завдання. Способом розрізання квадратного аркуша паперу на два трикутники виготовити аплікацію вітрильника.

Пізнавальні завдання.

Варіант 1. Як, яким способом з квадратного аркуша паперу можна виготовити аплікацію вітрильника який би складався з двох трикутників?

Варіант 2. Яку геометричну фігуру можна розділити на дві частини, щоб з неї сконструювати вітрильник?

Творчі завдання.

Варіант 1. З якого матеріалу і яким способом виготовити аплікацію вітрильника, який би складався з двох трикутників?

Варіант 2. Яким способом із квадратного аркуша паперу можна виготовити вітрильник?

Виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок про значимість задач різних рівнів для розвитку творчих здібностей особистості. Задачі першого і другого рівня дають змогу вчителю проконтролювати або закріпити рівень засвоєння на уроці програмового матеріалу, забезпечити можливість виникнення «ілюзії знання», а значить, пов'язаних з цим позитивних емоцій та стійких мотивів навчальної діяльності учнів з низьким рівнем загального розвитку та розвитку здібностей.

Третій рівень створює умови для забезпечення переходу від простого споглядання навчального процесу до активної участі в ньому, а отже, і до активної пізнавально-пошукової діяльності. Якщо перший чи другий рівень не забезпечують розвитку творчих здібностей (хіба що орієнтацію учнів у фактичному матеріалі), то третій рівень створює передумови для творчого застосування набутих знань, умінь, навичок, ознайомлює з методологією їх практичного використання, дає необхідне розуміння суті технологічних процесів.

Четвертий рівень дає можливість учням перейти від шаблонно-споглядального чи пошуково-пізнавального до творчого використання здобутих знань, тобто безпосередньо використати їх для вирішення конкретного технічного чи практичного завдання.

Висновки. Отже, підготовка студентів, як майбутніх вчителів до творчої роботи на уроках трудового навчання включає не тільки теоретичний, а й практичний аспект. А в її основі лежить формування вмінь будувати урок як цілісний творчий процес, що спрямований на оволодіння студентами необхідними для цього знаннями, вміннями, професійно значущими якостями. Головне завдання вчителя – домогтися того, щоб кожний урок сприяв розвитку їх творчого потенціалу, формував у них суспільно значимі мотиви навчально-трудової діяльності, прагнення до самостійного набуття знань. І домогтися цього можна через включення у навчальний процес завдань пізнавального, творчого характеру. Технологія творчого навчання на уроці дозволяє школяреві сформувати здатність до самопізнання, самовдосконалення, саморозвитку. А застосування основних принципів творчої роботи дасть можливість школяреві поступово набувати «вміння вчитися». Адже метою такого навчання є формування в учнів активного творчого мислення, а значить самостійного навчання. І відповідно до мети та змісту творчої роботи на уроках трудового навчання повинна змінюватись і позиція вчителя у навчальному процесі, характер його діяльності, принципи, методи, форми, технології навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Веремійчик І. М. Методика трудового навчання в початковій школі : навчальний посібник / І. М. Веремійчик. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2004. – 276 с.
2. Довга Т. Розвивальні завдання як засіб емоційного стимулювання учнів в умовах модернізації змісту початкового навчання / Т. Довга // Початкове навчання. – 2007. – №4. – С. 42–44.
3. Дробчак Я. А. Шляхи підвищення ефективності творчої роботи молодших школярів на уроках трудового навчання в початкових класах / Гармонія національних та загальнолюдських цінностей, їх формування в учнів початкових класів : Наукові записки. – Дрогобич : Посвіт. 2010. – Вип. 7. – 168 с.
4. Дробчак Я. А. Деякі аспекти професійної педагогічної діяльності вчителя на уроках трудового навчання у початкових класах / Формування професійної компетентності майбутнього вчителя : Монографія. Дрогобич : Посвіт, 2012. – 116 с.
5. Митник О. Технологія побудови уроку як цілісного творчого процесу / О. Митник // Початкова школа. – 2009. – №10. – С. 53–56.
6. Паламарчук В. Від творчої особистості – до нових технологій / В. Паламарчук, С. Рудаківська // Рідна школа. – 2008. – № 2. – С. 5–10.
7. Жорник О. Формування пізнавальної активності у процесі спільної ігрової діяльності О. Жорник // Рідна школа – 2000. – № 3. – С. 37–39.
8. Хохліна О. Формування діяльності у процесі трудового навчання молодших школярів / О. Хохліна // Початкова школа. – 2000. – № 8. – С. 17–18.
9. Хорунжий В. І. Практикум у навчальних майстернях з методики трудового навчання. – Тернопіль : Астон, 2001. – 220 с.
10. Шарко О. П. Формування трудових умінь і навичок в молодшому шкільному віці / О. П. Шарко // Початкова школа. – 1999. – № 3. – С. 63–65.

REFERENCES

1. Veremijchy`k I. M. Metody`ka trudovogo navchannya v pochatkovij shkoli : navchal`ny`j posibny`k / I. M. Veremijchy`k. – Ternopil` : Mal`va – OSO, 2004. – 276 s.
2. Dovga T. Rozvy`val`ni zavdannya yak zasib emocijnogo sty`mulyuvannya uchniv v umovax modernizaciyi zmistu pochatkovogo navchannya / T. Dovga // Pochatkove navchannya. – 2007. – № 4. – S. 42–44.
3. Drobchak Ya. A. Shlyaxy` pidvy`shhennya efekty`vnosti tvorchoyi roboty` molodshy`x shkolyariv na urokax trudovogo navchannya v pochatkovy`x klasax / Garmoniya nacional`ny`x ta zagal`nolyuds`ky`x cinnostej, yix formuvannya v uchniv pochatkovy`x klasiv : Naukovi zapy`sky`. – Drogobych`ch : Posvit. 2010. – Vy`p. 7/ – 168 s.
4. Drobchak Ya. A. Deyaki aspekty` profesijnoyi pedagogichnoyi diyal`nosti vchy`telya na urokax trudovogo navchannya u pochatkovy`x klasax / Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti majbutn`ogo vchy`telya : Monografiya. Drogobych`ch : Posvit, 2012. – 116 s.
5. My`tny`k O. Tekhnologiya pobudovy` uroku yak cilisnogo tvorchogo procesu / O. My`tny`k // Pochatkova shkola. – 2009. – № 10. – S. 53–56.
6. Palamarchuk V. Vid tvorchoyi osoby`stosti – do novy`x tekhnologij / V. Palamarchuk, S. Rudakivsk`ka // Ridna shkola. – 2008. – № 2. – S. 5–10.
7. Zhorny`k O. Formuvannya piznaval`noyi akty`vnosti u procesi spil`noyi igrovoyi diyal`nosti / O. Zhorny`k // Ridna shkola – 2000. – № 3. – S. 37–39.
8. Khokhlina O. Formuvannya diialnosti u protsesi trudovoho navchannia molodshykh shkoliariv / O. Khokhlina // Pochatkova shkola. – 2000. – №8. – S. 17–18.
9. Xorunzhy`j V. I. Prakty`kum u navchal`ny`x majsternyax z metody`ky` trudovogo navchannya. – Ternopil` : Aston, 2001. – 220 s.
10. Sharko O. P. Formuvannya trudovy`x umin` i navy`chok v molodshomu shkil`nomu vici / O. P. Sharko // Pochatkova shkola. – 1999. – № 3. – S. 63–65.

Статтю подано до редакції 10.09.2015 р.